

DESTINUL SECRET AL CENZURII

*Caiet de cenzor**, romanul Liliane Corobca, este una dintre puținele cărți postdecembriste care a reușit să surprindă morfologia totalitarismului în toate aspectele sale. Cum reușește acest lucru? Printr-un artificiu simplu și credibil. Scoaterea la lumină a însemnărilor unui cenzor, dar nu doar a acelor însemnări de lucru, de lectură, ci a unui adevărat jurnal ce consemnează în principal gândurile și, implicit, toate relațiile ce se stabilesc între cei care formează sistemul opresiv. Nu întâmplător este ales *cenzorul* să funcționeze ca un *rezonneur* implicat al unei lumi de proporții inimaginabile. Tot ceea ce a fost numit *controlul minții* apare aici explicat și motivat în cele mai mici (intime) detalii. Modul în care vede lumea un cenzor, cum înțelege literatura în care se cufundă cu profesionalism pentru a-i îndepărta potențialul *dușmănos* apare foarte bine reprezentat în romanul Liliane Corobca. Scrierea – în aproape toată întinderea sa – se confundă cu un caiet de cenzor recuperat și pus la dispoziția cercetătorilor care se ocupă de fenomenul cenzurii din perioada comunistă. Să ne amintim faptul că scriitoarea a publicat acum câțiva ani și *Controlul cărții. Cenzura literaturii în regimul comunist din România* (Polirom, 2014) și mai multe culegeri de documente din această arie tematică, precum: *Epurarea cărților în România. Documente (1944-1964)* sau *Instituția cenzurii comuniste în România (1949-1977)*.

Pactul cu autenticitatea se stabilește încă de la prima pagină a cărții. O fostă angajată a Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor dorește să facă o donație pentru *Muzeul Comunismului*: „Stimată doamnă Liliana Corobca, Am aflat recent de proiectul înființării unui Muzeu al Comunismului, inițiat de institutul unde lucrați. Am găsit că de tema *Cenzura în comunism* vă ocupați dvs. și că institutul ar fi interesat, pentru desăvârșirea acestui proiect, de «bunuri materiale primite de la persoane fizice și juridice, din țară și străinătate, sub formă de donații, cu respectarea dispozițiilor legale în vigoare», care vor servi drept expozate pentru viitorul muzeu. [...] Aș dori să fac o donație viitorului muzeu, și anume un caiet de cenzor al unui lector DGPT din anul 1974, documentul se află în stare foarte bună”. Din *Confesiunea unui hoț de caiet*, cititorii află modalitatea și împrejurările prin care respectivul caiet a ajuns în posesia donatorului.

Lectura documentului este puțin spus captivantă. Din aproape fiecare paragraf reiese spectrul lumii totalitare, cu toate regulile ei absurde și rigide. Lucrul cu diverse cărți

de literatură e un prilej pentru Filofteia Moldovean să-și mărturisească în scris propriile concepții despre literatură și viață. Fiecare carte de cenzurat este în felul ei o provocare. De multe ori lectura unor manuscrise (de 600 de pagini, de exemplu) este obositoare și nu are nici o relevanță prea mare pentru munca cenzorului. Cu toate acestea trebuie inspectat totul, pagină cu pagină. Și această activitate are un specific ca oricare alta. Autoarea însemnărilor face foarte des referire la condiția de cenzor: „Mă enervez când se joacă cu mine, când sunt pusă în situația de a mă face de râs că văd ceva subversiv acolo unde nu-i nimic. Mă enervează că autorul ignoră existența mea când scrie: «Sunt nori pe cer care călătoresc, sunt nori în sufletul meu și mă călătoresc». Poate el doar se uită pe cer și asta vede: norii care pleacă bătuți de vânt și – la cei 60 de ani împliniți – simte că îmbătrânește, e doar trist și atât. Dar cu același succes orice călătorie și încă una într-un context incert poate fi o aluzie periculoasă și dușmănoasă la adresa conducătorilor noștri atât de călători. Iar «se călătorește» poate fi aluzie la faptul că nu trebuie să uităm că și cei mari, cei nouă inaccesibili, puternicii zilei sunt și ei muritori, în fața morții toți egali, slabi și neajutorați. Dacă aceste observații le fac, nu în caietul meu, unde pot scrie tot ce-mi trece prin cap, ci într-un referat săptămânal sau lunar, de unde să știu eu dacă iau premiu pentru vigilență sau mă fac de râs? Această incertitudine mă omoară. Vreau criterii! Vreau indicații ideologice clare!”

Autoarea însemnărilor face foarte des referire la munca cenzorului, la situația sa ingrată de a fi un creator absent, invizibil, care nu se poate bucura de roadele creației sale. Cenzura nu înseamnă doar eliminarea unor pasaje *dușmănoase*, ci și constituirea unui context de gândire, care să servească nu doar unei ideologii limitate, ci și omului în dezvoltarea sa. Prin cenzură omul evoluează, face un salt în afara lui însuși. Când ajunge să fie de nerecunoscut, atunci misiunea cenzorului este împlinită. Filofteia Moldovan își devoalează – în acest document secret – multe dintre trăirile sale ca persoană. Se vede clar cum ideologia comunistă s-a înfiripat în om. Până și în singurătate, individul gândește în șabloanele ideologice. Toată viața sa e marcată de răul ajuns să fie resimțit ca o banalitate. Nu are nici un fel de tresărire morală când este pusă în situația de a se confrunta cu o conjunctură de natură să-i pună sub semnul întrebării sistemul de acțiune și gândire. Se simte un personaj în afara lumii, pe o poziție foarte înaltă, incomodă

social (nu poate spune nimănui unde lucrează), care reprezintă o rotiță fundamentală dintr-un mecanism uriaș fără de care viața nu mai poate să existe pe pământ. Rolul ei e maximal, are pâinea și cuțitul, cuiul și ciocanul, deci are în potențial drepturi foarte mari asupra operelor literare pe care le „aranjează”. După cum am spus deja, e un creator. Dar unul supravegheat de alți „creatori” și mai mari. Cenzorul se teme. Se teme de societate, se teme de superiori și de securitate. Dar frica cea mai mare vine dinspre propriul trecut despre care vorbește cu un cinism de care nici nu e conștientă: abandonarea unicului fiu.

Capitolul *Loja* este deosebit de important în economia cărții. Aici se văd foarte bine firele acestei puteri invizibile, dar corozive în ceea ce privește personalitatea umană. Dimensiunile răului nici nu pot fi bănuite. Practic nu există o finitudine a acestei caracatițe care-și plimbă tentaculele pretutindeni. În *Loja* se pregătește educarea Cenzorului dinlăuntru al fiecărui om în parte. Omul trebuie să devină propriul său Cenzor, fără a bănuia acest lucru. Cenzorul ideal trebuie să fie transparent și invizibil, pentru că cenzura viitorului trebuie să fie cea invizibilă: „Ultimul, dar nu și cel din urmă scop al Lojei noastre este să asigure perpetuarea speciei. O direcție instituțională oarecare, la DGPT mă refer, se poate oricând desființa, dacă i se năzare cuiva ceva, la fel cum, în orice moment, se poate întâmpla cu orice structură care are de-a face cu genul nostru de activitate. Instituțiile mor, dar cenzura rămâne. Cei mai buni Cenzori trebuie să supraviețuiască, să ducă mai departe misiunea și să-și îndeplinească sarcinile. Să-i învețe meseria pe cei care vin din urmă”.

Ființa abrutizată se dovedește sinistră și defunctă moral. Acest lucru se deduce din unele gânduri răzlețe notate „cu inocență” în caiet. Uneori avem de-a face cu adevărate expoze despre această nouă și ubicuă religie care trebuie profetită peste tot pe pământ, pentru că nu vorbește doar despre un sistem, ci despre o sumă de sisteme interconectate. Apologia cenzurii se face la fiecare pas: „Dacă aș fi nebună, aș zice: în fața unui manuscris, eu sunt Dumnezeu! Dar nu sunt nebună și afirm că în fața unui manuscris sunt aproape un dumnezeu. Unul de care depinde soarta manuscrisului, soarta autorului și soarta multor oameni care au citit cartea până ca ea să ajungă la Cenzură și a tuturor care o vor citi de acum înainte. Nimeni nu va

înțelege vreodată câtă satisfacție îmi produc lectura și cenzura unui manuscris, depistarea greșelilor, îndreptarea lor. Mă îmbată această ocupație de un inegalabil sentiment al victoriei! Al luptei și al triumfului. Sunt deasupra tuturor, undeva sus de tot, măreață, învingătoare! Am această stare euforică, de fiecare dată când ghicesc tot ce i se poate reproșa unei cărți, nu doar greșeala, ci și intenția ei”.

Cenzorul se află într-o permanentă dispută cu scriitorul. Foarte multe pasaje din carte fac referire la acest lucru. Important este însă că nu doar cenzorul influențează munca scriitorului, ci și invers. În timp, tot citind atâta literatură, cenzorul deprinde arta de a scrie, începe să se exprime frumos, elegant, poetic, cu profunzime. Chiar și această filosofare continuă capătă în timp o oarecare creștere în substanță. Capitolul *Calul troian* apare ca o parabolă în sine

a cărții. Aceasta este o armă deosebit de eficientă în lupta cu *gândirea captivă*. Chiar și în viziunea unui cenzor, nu există instrument mai greu de controlat decât cartea. Dar cartea și controlul se află într-o relație de iubire de-a dreptul pătimașă: „Cartea! O deschid și o posed. Este a mea. Este darul meu mare, jertfa, iubirea, viața și moartea. Nu trișez. Nici cu primul și unicul meu bărbat nu cred c-am trișat. Sunt onestă până-n măduva oaselor. Îi dau totul, îi aparțin cu totul. O conving. Îi cânt serenade la fereastră. [...] Îmi deschide paginile ei, inima, secretele, locurile intime, limbajul criptat, simbolurile, misterele și eu profit, cotrobăiesc prin toate ungherele candidului roman, caut eventualele

pericole. [...] Le găsesc, le extrag, atent și blând să nu doară. Scriu referat, consemnez totul și pa. [...] E rândul altei fecioare în patul meu înmiresmat”. Dar Cartea e *Calul troian*. Îl schimbă în timp până și pe cenzor. Îl face să viseze, să nu mai suporte încorsetarea sistemului. Cel mai mare dușman al cenzorului este cartea. Victima devine călău, posedatul posedă. În final, cenzura nu mai înseamnă cuvântul scos din carte, ci acela pus în carte. Cartea este cea care modelează totul, imprimă definitiv semnele neîncrederii în adevărurile absolute. Ea este cea care deschide orizonturile imposibilității de a rămâne marionetă. Senzurile tulbură, mușcă, rup din carne, provoacă. Adevăratul Cenzor este Scriitorul, cel care a trasat liniile definiției ale unei lumi imposibil de distrus și de controlat.

*Liliana Corobca, *Caiet de cenzor*, Editura Polirom, Iași, 2017